

З таблиці видно, що прояви поведінкової агресії, яка демонструється в ході виконання тренінгової вправи, не корелюють з показниками відповідних психодіагностичних методик. Ймовірно джерела і ступінь реальної агресивної поведінки слабо усвідомлюються особистістю, вони знаходяться під значним впливом механізмів психологічного еґо-захисту, тому мало доступні для самоопису і самозвіту. Це свідчить на користь того, що поведінковий напрям є перспективним напрямом діагностики агресивності поліцейських.

Список бібліографічних посилань

1. Stanford M. S., Houston R. J., Villemarette-Pittman N. R. & Greve K. W. Premeditated aggression: Clinical assessment and cognitive psychophysiology. *Personality and Individual Differences*. 2003. Vol. 34. Pp. 773–781.
2. Rosenzweig S. Outline of a denotative definition of aggression. *Aggressive Behavior*. 1977. Vol. 3. Pp. 379–383.
3. Eron L. D. The development of aggressive behavior from the perspective of a developing behaviorism. *American Psychologist*. 1987. Vol. 42. Pp. 435–442.
4. Kaufmann H. Definitions and methodology in the study of aggression. *Psychological Bulletin*. 1965. Vol. 64. Pp. 351–364.
5. Douglas R. L. Instrumental and reactive violence: the role of mental health factors and maltreatment history in the manifestation of violent offending. Dalhousie University, 2010. 274 p.
6. Кузнецов М. А., Макаренко П. В., Ларионов С. А. Эмпирические методы изучения системы отношений личности. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2015. № 51. С. 128–140.

Отримано 05.03.2018

УДК [159.98:351.74](477)

Наталя Едуардівна МІЛОРАДОВА,

професор кафедри педагогіки та психології

факультету № 3 (підрозділів поліції превентивної діяльності)

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат психологічних наук, доцент;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0716-9736>

ОПЕРАЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОФЕСІОГЕНЕЗУ ПРАВООХОРОНЦЯ

Розглянуто сутність професіогенезу з боку аналізу змісту процесу формування психологічної системи діяльності через врахування його стартового рівня, впливу різноманітних чинників на характер протікання діяльності та формування сценаріїв професійного розвитку у певному середовищі; проаналізовано операціональні характеристики професіогенезу правоохоронця до яких віднесено початковий, процесуальний та результативний компоненти.

Сучасні дослідники для позначення особистісних змін, які відбуваються в процесі засвоєння і здійснення професійної діяльності і обумовлені характером цієї діяльності, використовують поняття «професіогенез». Будучи міждисциплінарним феноменом, проблема професіогенезу особистості набуває актуальності та стає предметом дослідження в межах психологічних і педагогічних концепцій. В загальному розуміння «професіогенез» – це цілісний безперервний процес становлення особистості фахівця, що починається з моменту вибору і прийняття майбутньої професії і закінчується, коли людина припиняє активну трудову діяльність.

Проаналізувавши наукові напрацювання вчених у галузях педагогіки, психології, юридичної психології та соціології ми вважаємо доцільним виокремити півні базові характеристики професіогенезу фахівця-правоохоронця. Отже, на нашу думку, до них слід віднести: операціональні, динамічні та змістовні. Серед зазначених характеристик саме операціональні розкривають сутність професіогенез з боку аналізу змісту процесу формування психологічної системи діяльності, через врахування його стартового рівня, впливу різноманітних чинників на характер протікання діяльності та формування сценаріїв професійного розвитку у певному середовищі.

До операціональних характеристик професіогенезу правоохоронця ми віднесли початковий компонент (стартовий професіогенетичний стан особистості); процесуальний компонент (зовнішні та внутрішні чинники професіогенезу, професійні кризи (нормативні та ненормативні); професіогенетичні сценарії; професійне середовище; результативний компонент (особистісний позитивний професіогенез: набута професійна ідентичність, професіоналізм, професійна самореалізація, професійна зрілість; особистісний негативний професіогенез: маргіналізм, професійні деформації, професійні деструкції).

В якості початкового професіогенетичного компоненту операціональних характеристик ми розглядаємо стартовий професіогенетичний стан особистості, що розуміється як певний стартовий рівень психічного та соціального розвитку особистості, який реалізується через здійснення людиною вибору конкретного професійного шляху.

Так орієнтуючись на запропоновану Е. А. Клімовим модель ситуації професійного вибору, що визначає якість професійних планів підлітка «восьмикутник основних факторів вибору професії» можна охарактеризувати стартовий професіогенетичний стан особистості розглядаючи фактори як його характеристики, а саме : 1) облік схильностей (в порівнянні з інтересами, схильності більш стійкі); 2) облік здібностей, зовнішніх і внутрішніх можливостей; 3) облік

престижності обраної професії; 4) облік інформованості про неї; 5) врахування позиції батьків; 6) врахування позиції однокласників, друзів і однолітків; 7) врахування потреб виробництва («ринку»), а також 8) наявність певної програми дій по вибору і досягнення професійних цілей – з особистої професійної перспективи [4, с. 121–128].

Визначальне місце у цьому переліку належатиме задаткам, схильностям та здібностям, що складають фундамент мотиваційного компоненту діяльності.

Розглядаючи процесуальний компонент операціональних характеристик професіогенезу правоохоронця, ми, по-перше, аналізуємо чинники, що впливають на характер його протікання. Серед яких Е. Ф. Зеєр [2] виокремив:

- зовнішні (соціально-економічні умови, провідна навчально-професійна і професійна діяльність, наявність специфічних техніко-технологічний рівень діяльності, система стимулювання професійного росту (заохочення та покарання), випадкові обставини і життєво важливі події);

- внутрішні (біопсихічні і фізіологічні особливості, соціально-професійна активність, мотиви і смисли професійної діяльності, потреби в реалізації свого професійно-психологічного потенціалу, потреба в самореалізації, кризи професійного становлення, ірраціональні).

Зазначимо, що особливе значення у процесі професійного становлення правоохоронців мають чинники, пов'язані як зі специфікою навчанням у профільних вузах системи МВС України так і зі специфікою проходження служби у підрозділах Національної поліції України.

Аналізуючи вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на виокремленні О. О Бодальовим чотири основних сценарії розвитку дорослої людини Е. Ф. Зеєр та Е. Е Симанюк описали шість видів сценаріїв професійного розвитку особистості: плавне уповільнення професійного розвитку; стагнуючий професійний розвиток; спад професійної активності і можлива редукція професійного розвитку; досягнення значних результатів у професії; кардинальна зміна траєкторії професійного розвитку; катастрофа [3, с. 40–42].

По-друге, перехід особистості з однієї стадії професіогенезу на іншу супроводжується виникненням професійних криз. На їх існування вказують багато науковців Л. І. Анциферова, Ф. С. Василюк, Е. Ф. Зеєр, Є. О. Климов, А. К. Маркова, Л. М. Мітіна, Е. Е. Симанюк, А. Р. Фонарьов та ін.

Під кризами професійного становлення більшість з них розуміє нетривалий у часі період кардинальної зміни професійної свідомості, який супроводжується можливою зміною темпу та вектору професійного розвитку особистості. Найчастіше у науковій літературі

ми зустрічаємось з такими видами криз професійного становлення: криза учбово-професійної орієнтації, криза вибору професії, криза професійних експектацій, криза професійної кар'єри, криза соціально-професійної самоактуалізації, криза втрати професії. Кожна з криз має як загальні, так і специфічні психологічні особливості протікання. В аспекті вивчення професійних криз продуктивним є підхід Е. Ф. Зеєра і Е. Е. Симанюк, так вони запропонували виокремлення нормативних та ненормативних життєвих криз та криз професійного становлення.

По-третє, особистісний професіогенез визначається не тільки наявним початковим рівнем, чинниками, особливостями протікання та подолання професійних криз але також і оточенням, тобто соціальним середовищем, в якому людина проявляє свою активність. Кожна професія створює певне середовище, в межах якої здійснюється професійне становлення особистості. Професійне середовище. – це сукупність (точніше система) об'єктів і відносин, що виникають в результаті здійснення професійної діяльності. Професійне середовище це сукупність предметних та соціальних умов праці. До його характеристик відносяться: об'єкт і предмет праці; цілі і завдання праці; засоби праці; фізичне середовище; соціальне середовище.

Результативний компонент операціональних характеристик професіогенезу правоохоронця визначається в процесі просування особистості професіогенетичними сходишками та може мати як позитивний так і негативний характер. Підтримуючи дослідження В. І Гордієнко, Л. В. Копець ми розглядаємо особистісний позитивний професіогенез і особистісний негативний професіогенез.

Особистісний позитивний професіогенез має місце у разі відповідності професії особистісним структурам, досягнення успіхів, майстерності в професійній діяльності, що підсилює мотивацію особистого розвитку і сприяє творчому розвитку і саморозвитку особистості засобами професії. У результаті позитивного професіогенезу відбувається «посилення» особистісний структур і особистості в цілому, формується професійний тип особистості з характерною манерою діяльності, поведінки, спілкування, інтересами, позиціями [1]. Результатом особистого професіогенезу є набута професійна ідентичність, професіоналізм, професійна самореалізація та професійна зрілість.

Негативний професіогенез виникає у разі невідповідності особистості професії. Особа, що не стала професіоналом (особистість без професійної майстерності), часто характеризується поведінковими ускладненнями, роздратованістю, конфліктністю, сприймає свою професію як муку, страждає від неї. Негативний професіогенез виявляється у загостренні уваги до об'єктів і явищ, пов'язаних з професією, при одночасному зниженні інтересу до всього іншого, що

зрештою призводить до однобічності світогляду, обмеженості, професійної упередженості: особистість втрачає чутливість до інших життєвих сфер, окрім професійної діяльності [1]. Ефектом негативного професіогенезу є також надмірна заглибленість особи в професійну діяльність – особливий професійний фанатизм, коли особистість перетворює професію в засіб нових життєвих досягнень, стає конфліктною і жорстокою у відносинах з іншими, формує специфічну професійну етику, що обслуговує її особисті прагнення. Проявами негативного професіогенезу є професійний маргіналіз, деформація та деструкція особистості.

Таким чином, розгляд професіогенезу через призму виділених нами операціональних характеристик надає можливість більш ґрунтовного аналізу цього процесу та сприяє розробці комплексної програми психологічного супроводу професійного становлення фахівця-правоохоронця.

Список бібліографічних посилань

1. Гордієнко В. І., Копець Л. В. Основні проблеми дослідження професіогенезу особистості в сучасній психології. *Наукові записки*. 2002. Т. 20: Соціологічні науки. С. 59–64.
2. Зеер Э. Ф. Психология профессионального развития : учеб. пособие. М. : Академия, 2007. 240 с.
3. Зеер Э. Ф. Психология профессиональных деструкций : учеб. пособие для вузов. М. : Акад. проект ; Екатеринбург : Деловая кн., 2005. 240 с.
4. Климов Е. А. Как выбирать профессию. М. : Просвещение, 1990. 159 с.

Отримано 03.03.2018

УДК 351.74(477)

Сергій Павлович ПОНОМАРЬОВ,

*співробітник центрального апарату Служби безпеки України,
докторант Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Аналізується термін «громадський порядок (безпека)». Наголошується проблема вдосконалення кадрового забезпечення державного апарату висококваліфікованими і компетентними фахівцями, здатними ефективно працювати в правоохоронних органах.

Ефективне забезпечення національної безпеки країни залежить від вдосконалення основних елементів, які її складають. Так, національна безпека залежить від належної охорони прав та свобод людини,